

# HVAD ER PENGE?

## Indhold

|          |                                                     |          |
|----------|-----------------------------------------------------|----------|
| <b>1</b> | <b>PENGE OG EJENDOMSRET</b>                         | <b>1</b> |
| 1.1      | PENGE . . . . .                                     | 1        |
| 1.2      | EJENDOMSRET TIL TING OG LEVENDE VÆSENER . . . . .   | 2        |
| 1.3      | EJENDOMSRET TIL PENGE . . . . .                     | 2        |
| 1.4      | BESKATNING AF EJENDOM OG PENGE . . . . .            | 2        |
| 1.5      | PENGENE OG EJENDOMSRETTENS DYNAMIK . . . . .        | 3        |
| <b>2</b> | <b>PENGESKABELSE OG NATIONAL VALUTA</b>             | <b>3</b> |
| 2.1      | PENGES TROVÆRDIGHED I EN NATIONAL ØKONOMI . . . . . | 3        |
| 2.2      | PENGESKABELSE I FORM AF MØNTER OG SEDLER . . . . .  | 4        |
| 2.3      | PENGESKABELSE I FORM AF GÆLD . . . . .              | 4        |
| 2.4      | MYNDIGHEDERNES KAPITALKRAV TIL BANKER . . . . .     | 5        |

## 1 PENGE OG EJENDOMSRET

### 1.1 PENGE

Penge viser sig som symboler på papirsedler eller metalmønter eller som tal i et regnskab. Symbolernes praktiske værdi afhænger helt af gensidige aftaler mellem mennesker. I en verden uden andre mennesker er penge stort set værdiløse.

Penge har en særlig fordel ved at være et symbol, der kan bruges som hjælpemiddel i udvekslinger mellem mange forskellige typer varer og tjenesteydelser. Samtidig har penge en farlig forførende side, at man glemmer, at de ikke kan spises, glemmer at de kun er nyttige for os, hvis der findes mennesker, der vil udveksle varer og tjenester med os.

Hvis vi dræber bierne med vores brug af pesticider, kan vi ikke bare købe nye bier. Hvis vi forurener vores grundvand er vandkvaliteten ødelagt. Vi kan ikke købe rent grundvand af jorden. Vi kan kun opføre os på en måde, der bevarer og værner de værdier, vi skatter. Hvis naturen er ødelagt, hjælper det ikke at vi har penge, vi kan ikke købe naturen tilbage. Vi kan heller ikke leve uden naturen, fordi vi er en del af den. Vi kan kun købe ydelser af mennesker. Og kun fra de mennesker, der accepterer de aftaler, pengene bygger på.

Penge er derfor også et fælleskab på godt og ondt med de mennesker, der er med i aftalerne.

## 1.2 EJENDOMSRET TIL TING OG LEVENDE VÆSENER

Ejendomsret til ting er en aftale mellem mennesker. Aftalen om ejendomsret bygger på en opdeling af den fysiske verden i to eller flere dele, fx en person og en anden del fx et stykke jord. Personen tildeles ved en eller flere aftaler ejendomsretten til den anden del (et stykke jord). Aftalen indebærer, at personen kan opholde sig på jorden, dyrke den mv. I vor tid kan man ikke få ejendomsret til mennesker (slaver er forbudt), men man kan godt eje dyr.

Aftalerne giver som regel ikke ubegrænset frihed, fx kan man ikke frit afbrænde giftige stoffer, opbevare farligt sprængstof eller forurene grundvandet på "sin" jord. Har man ejendomsret til en bil, må man kun køre i den, hvis man har kørekort, og man må ikke køre andre over osv. Har man dyr, er der regler for, hvordan man må behandle dem.

En "person" kan også være en "juridisk person", fx et firma eller en forening, der opfattes som en enhed, der samlet set har ejendomsretten. Ejendomsret er oftest registreret i offentlige registre hos myndighederne.

Et alternativ til ejendomsret er brugsret.

## 1.3 EJENDOMSRET TIL PENGE

Ejendomsret til penge bygger også på sædvaner og aftaler mellem mennesker.

Ejendomsretten til penge i banken bygger på bankens og personens registrering af indestående på personens konto i banken. Ejendomsret til penge i en pung bygger på en sædvane om hvordan man ser, at en pung tilhører en person fx at personen bærer pungen på sig.

Ejendomsretten kan overføres til andre ved gavegivning og ved bestemte ritualer, så alle parter er enige om, at ejendomsretten er flyttet. Ejendomsretten til penge omfatter også de fordele, der er ved at eje dem, fx at man kan optage lån (få kredit), eller man kan låne dem ud mod renter.

## 1.4 BESKATNING AF EJENDOM OG PENGE

En kapitalistisk økonomi bygger bl.a. på ejendomsret til produktionsmidler som land, kapital, råvarer, maskiner, arbejdskraft og ideer samt på ejers/arbejdsgiverens ret til at disponere over hele eller dele af den opnåede profit. I Danmark er en del af de aftaler indholdt i arbejdsmarkedets hovedaftale fra 1899 mellem DA og LO. Heri aftales at arbejdsgiveres ret til at lede og fordele arbejdet og også fredspligten, dvs. arbejdet reguleres af overenskomster (aftaler), som regelmæssigt fornyes, og imellem fornyelserne må arbejderne ikke strejke og virksomhederne ikke lockoute.

Da brugen af produktionsmidler har betydning for hele samfundet, har der været en tradition for, at de beskattes, så samfundet kan få midler til

opgaver til gavn for fællesskabet. Formuer i penge beskattes ikke for tiden i Danmark, men jord-ejendom beskattes (grundskyld), indtjening ved lønarbejde (indkomstskat) og indtjening ved at udnytte ejendomsret til penge (fx renteindtægter) beskattes, lige som arv over en vis størrelse pålægges en arveafgift. Herved kan staten/fællesskabet til en vis grad styre pengenes dynamik i samfundet. Fx har man i en del vestlige lande indført tvangsarv, for at modvirke store kapital ophobninger hos enkeltpersoner. Børn, der arver en rig forældre, skal alle arve en del af arven på lige fod. Det er ikke tilladt at udnævne en enearving, og gøre de andre arveløse.

Man kan overveje om ophobede penge skulle beskattes, så der var et incitament til at bringe dem i omløb, eller man kunne overveje at erstatte ejendomsretten til penge med en brugsret, så man ikke kunne tjene penge på at have penge (finansindtægter), men kun på at bruge dem til produktion og tjenesteydelser.

### 1.5 PENGENE OG EJENDOMSRETTENS DYNAMIK

Da penge og ejendom grundlæggende er aftaler mellem mennesker kan de opstå og forsvinde ligeså hurtigt, som aftaler kan oprettes eller brydes.

Pengesystemet står og falder derfor med den gensidige tillid og moral blandt de mennesker, der benytter det.

## 2 PENGESKABELSE OG NATIONAL VALUTA

### 2.1 PENGENES TROVÆRDIGHED I EN NATIONAL ØKONOMI

Pengesedler kendes i Danmark fra 1713 og kaldtes formelt for "Creditbeviiser". De er upersonlige og kan anvendes i hele landet. I praksis har Nationalbanken i Danmark eneret til at udstede pengesedler. I andre lande er det også almindeligvis kun centralbanker, der har ret til at udstede mønter og sedler.

Troværdigheden af mønter og sedler var tidligere knyttet til indholdet af ædelmetal (fx guld og sølv) i mønterne og sedlernes ombyttelighed med guld. Indtil 1971 kunne amerikanske dollars veksles til guld, En dollarsedel svarede til en vis mængde guld, som til dels fandtes som guldbarrer i en bank. Der var dog altid flere penge i sedler end der var guld i banken. Hvis alle på samme tid ville have ombyttet sedlerne til guld, kunne det ikke lade sig gøre.

At guld er værdifuldt og hvor værdifuldt, det er, beror først og fremmest på en fælles aftale eller en overenskomst mellem mennesker, en aftale, som ikke er direkte relateret til guldets anvendelighed. Ingen fly, biler eller computere er fx lavet i guld. Som materiale er det kun bedst til mindre ting som smykker, religiøse kunstværker, dekoration på billedrammer, plumper i tænder, belægning på elektriske ledninger mm.

Tallenes/papirpengenes troværdighed er knyttet til andre aftaler fx ejendomsret til materielle eller finansielle værdier, dels i form af aftaler om bankens pant i ting, fx de biler, de har udlånt penge til eller pant i boliger, eller dels i form af bankens beholdning "penge" fx penge, som nationalbanken eller enkeltpersoner skylder den pågældende bank. I Nationalbankloven af 1936 skulle guldet dække 25% af Nationalbankens værdier. Siden 1939 er der dispenseret fra denne regel og guldets udgør nu en mindre procentdel af de samlede reserver. En national valuta/møntfod kan, som vi ser, betragtes som en aftale mellem alle landets borgere om at de symbolske tal på ens bankkonto kan veksles til varer overalt i landet fx via Mobile Pay eller via et betalingskort eller evt. papirpenge/mønter.

At penge kan knytte deres værdi til guld, som ligger indelåst og urørt i en bankbygning, er ikke meget forskelligt fra at knytte pengenes værdi til guld, der stadig ligger urørt i jorden. Den Norske stat har en betydelig oliereserve, som ikke er pumpet op, og kunne derfor i princippet belåne denne værdi, så de lånte penge kunne bruges til at købe mad og biler. Fast ejendom kan også belånes, selvom den ikke kan flyttes.

Efter afskaffelsen af guldomsætteligheden (guldfoden) er det blevet endnu mere tydeligt at se, at pengenes værdi alene en aftale mellem mennesker, herunder deres regeringer og banker. Og at sikkerheden for pengenes værdi alene beror på troværdigheden af de aftaler, der ligger til grund for pengene.

## 2.2 PENGESKABELSE I FORM AF MØNTER OG SEDLER

I grundlovens §26 står der: "Kongen har ret til at lade slå mønt i henhold til loven". I praksis har nationalbanken eneret til både at udstede penge som mønter og pengesedler. Penge kan imidlertid også skabes som "gæld". Mens det før i tiden kun var nationalbanken, som kunne udstede og skabe penge, så har idag har også private banker i praksis denne ret, pengeskabelse forstået som lån (gæld) evt. mod sikkerhed i pant. Pengene udstedt af bankerne er tal i et regnskab (på bankens computere og på internettet i netbanker). Pengesedlerne fra Nationalbanken er en gældsbevis, der viser et beløb, som Nationalbanken skylder dig, og som er gyldigt betalingsmiddel for varer og tjenester (og pligtigt for forretninger at acceptere).

Tallene på din bankkonto er et gældsbevis, der viser et beløb, som banken skylder dig, og som er lige så gyldigt betalingsmiddel som nationalbankens sedler og mønter.

## 2.3 PENGESKABELSE I FORM AF GÆLD

En person køber en bil ved at optage et billån på 100.000 kr i sin bank. Banken får pant i bilen. Først overfører banken talværdien 100.000 kr til persons konto. Det betyder, at banken skylder bilkøberen 100.000 kr. Samtidig

noterer banken, at personen skylder banken talværdien 100.000 kr. Banken behøver ikke have de 100.000 kr i forvejen, den skal bare have en vis minimum kapital bankreserve på fx 8% eller 10% som sikkerhed. (de er så fx 8000 kr. i statobligationer), samt nogle letomsættelige værdier som likviditetsreserve, fx kontanter eller letsælgelige statsobligationer, så den kan udbetale de beløb, som kunderne ønsker at hæve på deres hævekonto i banken. Det er svært at sige, hvad en rimelig likviditet kunne være. Måske 15% eller 25% af bankens løbende forretninger på månedsbasis, så banken på daglig basis er i stand til at udbetale beløb, som den bliver afkrævet af de kunder, der vil have udbetalt noget af deres indestående, som banken jo skylder dem. Forhåbentligvis kommer de ikke allesammen samme dag og vil have alle deres penge med det samme, for banken har jo netop udlånt de fleste penge til nogle andre i længere tid. I det følgende regner vi med 25% som kontant likviditetsreserve.

Bilkøberen betaler bilforhandleren med tallene på kontoen, og tallene bliver overført til forhandlerens konto i en nabobank. Nu skylder bilkøberen sin egen bank 100.000 kr og nabobanken skylder bilforhandleren 100.000 kr.

Fordi den første bank havde værdier for 10.000 kr i kapitalreserve, er der nu sat yderligere 100.000 kr i omløb som gældspenge. Den anden bank (bilforhandlerens bank) har nu de 100.000 og kan nu fx beholde de 25000 kr som likviditetsreserve og låne resten dvs 75.000 kr til en anden af sine kunder. Nu er der i alt kommet 175.000 kr mere i omløb som gældspenge. På en måde er alle penge gældspenge, fordi de henviser til en skyldner/bank, der er forpligtet til udbetale beløbet.<sup>1</sup>

I sidste ende betaler bilkøberen billånet tilbage i løbet af en kortere årække. Nu har banken 100.000 kr som den ikke havde før billånet. Banker kan altså ved lånevirkksomhed helt lovligt skabe penge i form af gæld, blot de har en brøkdel af pengene selv som sikkerhed.

## 2.4 MYNDIGHEDERNES KAPITALKRAV TIL BANKER

Myndighederne stiller krav til bankernes økonomi, dels i form af hvor meget kapital bankerne skal have i forhold til udlånet, dels hvor mange "kontante" penge (likviditet) bankerne skal ligge inde med for at kunne udbetale Likviditetsbestemmelsen for pengeinstitutter fremgår af § 152 i lov om finansiel virksomhed. (december 2017):

Stk. 1. Et pengeinstitut skal have en forsvarlig likviditet, jf. stk. 2.

<sup>1</sup>I direkte byttehandel med fx en ko for to geder, er værdien af koen og gederne direkte til at tage og føle på. Men selv køer og geder kan selvfølgelig forvandles til symboler på gæld. Hvis man får en bil på kredit ved at sætte en ko i pant, så bliver koen et garantibevis for at bilen bliver betalt. I så fald kan selv en ko og en ged forvandles til symbolske penge meget lig "gældspenge".

Stk.2. Til likviditeten kan følgende medregnes: 1. Kassebeholdning. Fuldt ud sikre og likvide anfordringstilgodehavender hos kreditinstitutter og forsikringsselskaber. Beholdning af sikre, let sælgelige, ubelånte værdipapirer og kreditmidler.”

Kapitalkrav omtales i EU's Basel III anbefalinger: [http://europa.eu/rapid/press-release\\_MEMO-13-690\\_en.htm?locale=da](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-690_en.htm?locale=da)

”Under the existing framework, banks and investment firms need to have a total amount of capital equal to at least 8% of risk weighted assets. Under the new rules, while the total capital an institution will need to hold remains at 8%, the share that has to be of the highest quality – common equity tier 1 (CET1) – increases from 2% to 4.5%.”